

В. В. Ігнатенкоздобувач наукового ступеня кандидата наук
Національний університет цивільного захисту України

СИСТЕМА ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

У статті представлені складові інституційного забезпечення механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектору. Запропоновані у статті методи з підтримки процесів державної підтримки регулювання державної підтримки розвитку аграрного сектору активізує отримання позитивного ефекту. Для якісного функціонування аграрної сфери потрібна постійна дія такого обсягу активів, яка забезпечила б компенсацію витрат і отримання прибутків, достатніх як для простого так і для розширеного виробництва (це може бути виконано на основі додаткових механізмів державної підтримки аграрного сектору напрямом, що включає стан державної економіки та продовольчого ринку, характеристики діяльності виробників аграрного сектору та платоспроможний попит користувачів продовольчих товарів). Запропонована власна класифікація принципів державної підтримки розвитку аграрного сектору. При побудові авторської групи характеристик керувались вивченими специфічними особливостями аграрного сектору, такими як: функціонування суб'єктів аграрної діяльності на специфічному ресурсі – ділянки землі; формування найважливішого ресурсу для суспільства – товарів харчування; тісна залежність від природно-кліматичних факторів, що активізує високий щабель ризикованості галузі; вагоме коливання цін і відповідно прибутків в аграрному секторі та ін. Представлена система інституційного забезпечення механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектору. Вивчаючи інституційне середовище процесів державної підтримки розвитку аграрного сектору ми виділили дві складові: внутрішнє (ендогенне) й зовнішнє (екзогенне) середовище. Доведено, що раціональне застосування інструментів процесів державної підтримки розвитку аграрного сектору дасть можливість отримати високої продуктивності в виробництві аграрного сектору, в результаті і конкурентоспроможності на внутрішньому і на зовнішньому ринках.

Ключові слова: аграрний сектор, державна підтримка, механізми, інституційне забезпечення, принципи, система.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток аграрного сектору та ринку аграрних продуктів як об'єктів регулювання являється однією з домінуючих умов продовольчої безпеки країни. Процес зміцнення ролі держави і її інституцій (інститутів) у державній підтримці аграрного сектору, в теперішніх умовах, рахується об'єктивною вимогою та мировою тенденцією. У більшості держав світу держава на постійній основі збільшує свою дію на фінансові взаємовідносини в виробництві аграрного сектору, що дозволяє ліквідувати можливі негативні чинники, залежні від розмірів виробництва. Це зумовлює доцільність змін у процесах державної підтримки розвитку аграрного сектору з урахуванням положень принципу системності його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управлінські аспекти інституційного забезпе-

чення розвитку аграрного сектору розроблялися такими науковцями: І. Гриник, В. Дергачев, В. Занько, С. Кушнір, П. Лайко, П. Саблук, Л. Щуревич, О. Ходаківська.

Незважаючи на широкий спектр напрямів дослідження у працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання розробки механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектору та необхідного інституційного забезпечення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні методологічних підходів до інституційного забезпечення механізмів розвитку аграрного сектору України, як напрямку підтримки його лідерських позицій на міжнародному ринку агропромислової продукції.

Виклад основного матеріалу. Системний спосіб до функціонування програми державної підтримки направляє увагу представників

державної влади на гарантування створення інституціональних і інноваційних факторів трансформацій економічного потенціалу державної підтримки розвитку аграрного сектору, які повинні містити комплекс наступних методів: падіння податкових ставок; покращення в пільговому кредитуванні; моніторинг за змінами закупівельних й величині оптово-відпускних цін з додаванням фактичної собівартості товарів і затвердженого нормативного співвідношення; утворення сприятливих умов для представників аграрного сектору в періоді забезпечення їх енергоносіями; гарантування аграрного сектору адміністративно-правовою, економічною, соціальною та інформаційною безпекою; спрямованість антикризових заходів; нарощення участі представників державної влади у аграрних взаємовідносинах суб'єктів даного сектору.

Доцільність дослідження функцій системності в понятті функціонування механізмів підтримки державою аграрного сектору перш за все обумовлена міцним кореляційним зв'язком становищем аграрного сектору та характеристиками фінансової політики країни. Отже, розвинений механізм державної підтримки має можливість найбільш якісно розподіляти ресурси, активізуючи економічне зростання в країні, з одночасним стимулюванням нарощення обсягів аграрної сфери. У свою чергу, розвитку аграрного сектору можливе внаслідок активізації існуючих фінансових засобів, які під час реалізації, змінюють взаємообумовлені якісні зміни в державній політиці.

Серед домінуючих концепцій державної аграрної політики в Україні являється підтримка державою функціонування сільськогосподарських товаровиробників з ціллю утворення сприятливих умов для їх розвитку. Згідно Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва», забезпечення підтримки проводиться відповідно до Національної схеми підтримки малого підприємництва в державі, регіональних й місцевих схем. Ухвалених відповідно до законодавства. Національна програма активізації розвитку підприємництва в державі є сукупність заходів, націлених на виконання державної політики відносно вирішення задачі розвитку малого підприємництва [1].

Запропонований нами підхід до виконання механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектору дає можливість:

– забезпечити потреби представників аграрного сектору у кредитних джерелах;

– побудувати ефективну систему оподаткування виробництва аграрного сектору;

– активізувати ефективну схему страхування учасників господарювання аграрної сфери;

– визначити шляхи розвитку програми фінансової підтримки аграрної галузі [2].

Вивчаючи інституційне середовище процесів державної підтримки розвитку аграрного сектору ми виділили дві складові: внутрішнє (ендогенне) й зовнішнє (екзогенне) середовище. Екзогенне середовище містить можливості виходу державного аграрного сектору на світові ринки. Внутрішнє середовище являє собою сукупність утворень, які окреслюють відповідне середовище і в період функціонування керується особистими критеріями використовуючи стратегічну ціль аграрної галузі. Його раціональність прямо пропорційно пов'язана з вибором прибуткових надходжень фінансових активів та обчислення рівня дії на результати виконання задач процесів державного регулювання аграрної галузі (рис. 1).

Домінуюче значення для виконання механізмів державної підтримки розвитку аграрної сфери мають науково пояснювальні й об'єктивні властивості, на яких і формується подальша дія механізму. Їхнє постійне дотримання забезпечуватиме не присутність суб'єктивних втручань у функціонування ринкового механізму регулювання сфери аграрію. Також, властивості є основою для здійснення вибору певних форм, засобів та інструментів фінансового регулювання держави аграрної сфери/

Принцип (від лат. *principium* – начало, база) може бути визначений як загальне, керівний стан, основне, найсуттєвіше твердження, яке розглядається як правило. Саме принципи повинні використовуватись при утворенні й реалізації регуляторної аграрної політики держави. Згідно до запропонованої, ведучими вченими-економістами, поділу принципів державно-регуляторних взаємовідносин, їх можна віднести до таких груп:

– загальноекономічні чи універсальні характеристики. Сюди відносять згрупованих загальноприйнятих економічних властивостей;

– спеціальні принципи. Група додаткових принципів згідно до специфіки аграрної сфери;

– локальні принципи. Вони призначені забезпечити врегулювання певних напрямів економічного функціонування, таких як податкової і бюджетної;

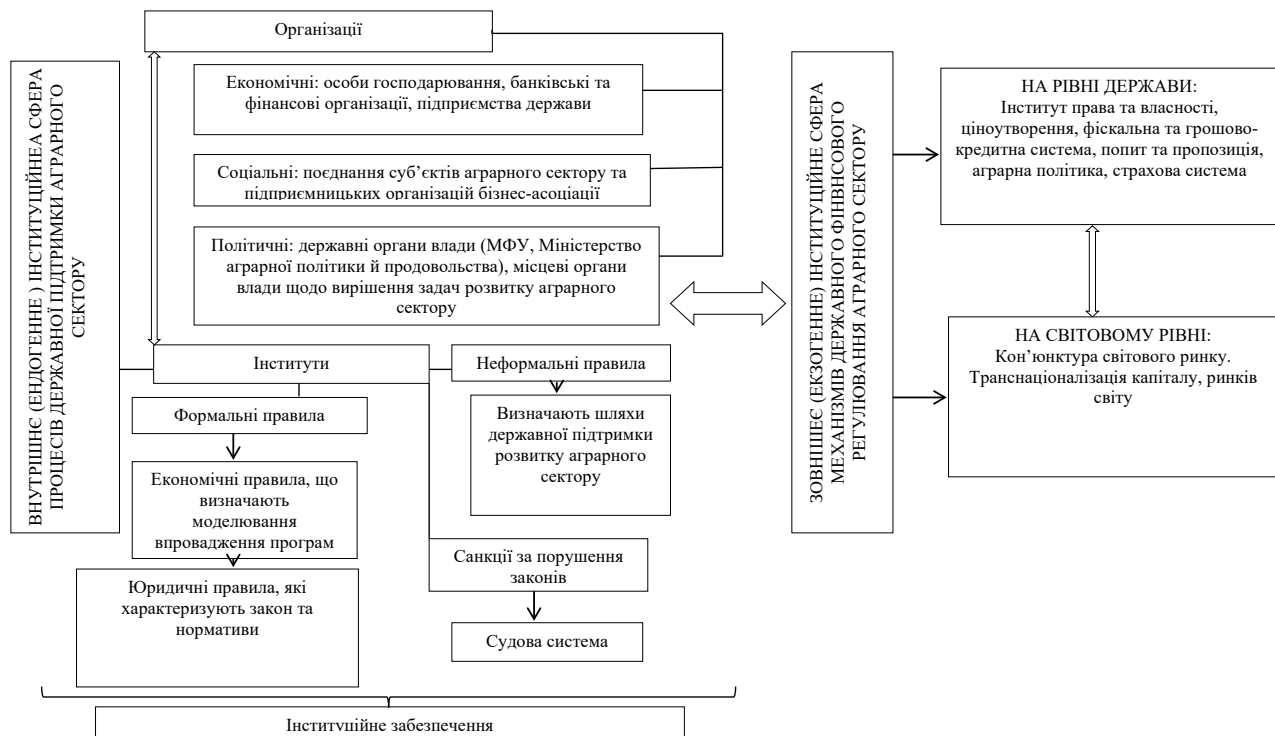

Рис. 1. Система інституційного забезпечення механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектору

– адміністративно-процедурні. Характеристика цієї групи використовуються при плануванні, погодженні та ухваленні нормативних актів з регулювання відносин суспільства, а також при дослідженні регуляторного впливу на соціально-економічний стан [3-5].

Згідно проведених досліджень побудуємо власну класифікацію принципів процесів державної підтримки розвитку аграрного сектору. При побудові авторської групи характеристик керуватимемося вивченими специфічними особливостями аграрного сектору, такими як: ґрунтування функціонування суб'єктів аграрної діяльності на специфічному ресурсі – ділянці землі; формування найважливішого ресурсу для суспільства – товарів харчування; тісна залежність від природно-кліматичних факторів, що активізує високий щабель ризикованості галузі; вагоме коливання цін і відповідно прибутків в аграрному секторі та ін.

Згідно нашої думки, до принципів процесів державної підтримки розвитку аграрного сектору варто віднести:

1. Принцип пріоритетності. Домінуюча роль аграрного сектору у гарантуванні продовольчої безпеки держави та зміна його інтересів і на внутрішньому та на зовнішньому ринках.

2. Принцип законності. Потреба чіткого поділу законотворців та об'єктів регулювання держави

аграрного сектору. Лобювання потреб олігархічних структур у галузі побудови умов господарювання не дає у повному обсязі запрацювати фінансово-кредитному процесу державної підтримки розвитку аграрного сектору на практиці. В свою чергу Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» №1877-15 з 24 червня 2004 р. [6] є базовим законодавчим актом з управління відносин в галузі механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектору, а саме, виділяє основи політики держави у бюджетній та кредитній, інвестиційній і цінovій, страховій сферах державного регулювання відносно стимулювання виготовлення сільськогосподарської продукції, розвитку аграрного ринку, гарантування продовольчої безпеки та виконання ефективної політики аграрної сфери.

3. Принцип гармонізації економічних інтересів сільськогосподарських виробників продукції та підприємств, які гарантують виготовлення кінцевої продукції аграрного сектору. Даний дисбаланс, який властивий даній галузі, веде до занепаду даної ланки виробництва, якість якої у певній мірі залежить від родючості землі та природно-кліматичних явищ. У даному випадку вимагають розробки певні компенсаційні процеси, які сприятимуть розв'язанню даної проблеми.

4. Принцип екологізації аграрного сектору. Україна в глобальному просторі аграрного сектору переважно представлена як сировинна держава, однак вирощування культур сільськогосподарського призначення без застосування відповідних технологій, які вимагають додаткових фінансових ресурсів, надзвичайно згубно впливає на ґрунти. Такі негативні чинники як зменшення кількості гумусу в ґрунтах, транспортування верхнього родючого шару землі, забруднення річок, об'ємна вирубка лісів та решти насаджень, «виснаження» земель через неконтрольоване багаторічне насадження на них відповідних культур як соняшник й ріпак, внаслідок їх відносно високий щабель рентабельності, може мати негативні наслідки. У контексті розв'язання даного питання формується потреба розробки державної Програми захисту і бережного відношення до невідновлювальних та майже невідновлювальних природних джерел України. Дана Програма, на нашу думку, повинна включити в себе: норми застосування природними джерелами, справедливі міри покарання внаслідок їх порушення та методи з їх відновлення. Виготовлення екологічно чистих органічних товарів харчування може бути потужною силою для виходу вітчизняного аграрного сектору на принципово новий щабель розвитку. В Україні існують всі умови для цього [7].

5. Принцип спеціалізації, диверсифікації й агропромислової інтеграції. Акценти державної підтримки розвитку аграрного сектору у просторовому розумінні потрібно розкласти на базі науково-практичного пояснення, кон'юнктури ринку, суспільного, технічного й ресурсного потенціалу, природних та кліматичних особливостей тощо. Виконання принципу спеціалізації, диверсифікації й агропромислової переміни у процесах державної підтримки розвитку державної підтримки розвитку аграрного сектору сприяє: якісній зміні складовій виробництва та експорту; інноваційно-інвестиційному розширенню; раціональному використанні економічного потенціалу; нарощення конкурентоспроможності на мирових ринках тощо.

6. Принцип системності та ієрархічності являється надзвичайно важливим, так як він дозволяє гарантувати постійність умов функціонування аграрного сектору.

7. Принцип оптимальності економічних ресурсів і їх відповідність одержаним результатам. Раціональність використання фінансових дже-

рел регулювання держави визначається з використанням спеціальної системи величин, яка сприяє виділенню результативності тих чи інших заходів держави та відповідних витрат на них. Співвідношення «витрати-результат» повинні стати одним із домінуючих критеріїв якості державного регулювання аграрного сектору.

8. Принцип прозорості. Всі об'єкти процесів державної підтримки розвитку аграрного сектору повинні володіти рівним доступом до даних про законодавчі та регуляторні акти, схема їхнього виконання, діяльність органів, які гарантують виконання.

9. Принцип доступності розглядається як чіткість та однозначність для всіх об'єктів процесів державної підтримки розвитку аграрного сектору дій уповноважених представників державної влади.

У ході вивчення визначено, що головним є не чисельність принципів, а їх чітке виконання та комплексне використання. Отже, при точному формуванні характеристик державного регулювання буде утворено оптимальне підґрунтя для майбутнього формування інших складових частин механізмів державної підтримки розвитку аграрної сфери.

Систематизувавши погляди головних науковців у галузі формування процесу державного регулювання аграрного сектору, нами запропоновано поділяти методи державного регулювання сектору аграрної діяльності за формою дії на прямі та непрямі.

Нами доведено, що держава керує цілим комплексом засобів впливу на фінансові та економічні дії в аграрному секторі. У науковому середовищі існує декілька підходів до поділу інструментів державного регулювання аграрного сектору, а саме:

- бюджетна складова інструментів (інвестування сільгоспвиробництва, капітальні вкладення, субсидування відсоткових ставок, лізинг у аграрному секторі);

- цінова група інструментів (ціни ринку, контрольні ціни, гарантовані ціни та захисні ціни, закупівельні й товарні інтервенції);

- податкова група інструментів (спрощена система оподаткування, податкові пільги, відстрочення податкових платежів та звільнення від сплати податків);

- соціальна група інструментів (підвищення життєвого рівня, медичне та культурне обслуговування, підвищення рівня освіти на селі);

- наукова група інструментів (базові наукові вивчення, підготовка фахівців, інноваційні пла-

ни розвитку та інформаційна підтримка аграрного сектору);

– кредитна група інструментів (кредитування по сезону, інвестиційне і іпотечне кредитування, вексельне кредитування, позикова кооперація на селі);

– зовнішньоекономічна група інструментів (покращення експорту товарів сільськогосподарського значення, нетарифне регулювання імпорту продукції сільськогосподарського значення, змішана схема захисту внутрішнього каналу);

– група регулювання прибутків (декларування цін, ухвалення граничного рівня прибутковості, еквівалентний обмін між галузями, підвищення прибутків сільського населення) [3-5]. Рациональне застосування інструментів процесів державної підтримки розвитку аграрного сектору дасть можливість отримати високої продуктивності в виробництві аграрного сектору, в результаті і конкурентоспроможності на внутрішньому і на зовнішньому ринках.

Висновки. Державна підтримка розвитку аграрного сектору це система скоординованих дій (напрямів, форм, методів, важелів, інструментів) органів державної влади щодо їх прямого та непрямого впливу на суб'єктів господарювання для досягнення ефективності функціонування аграрного сектору. Державна підтримка розвитку аграрного сектору полягає в проведенні комплексу заходів із організаційної та фінансово-кредитної підтримки його суб'єктів. Це має

сприяти впорядкованості дій економічних суб'єктів з урахуванням дотримання норм законодавства, інтересів органів влади, бізнесу та суспільства в цілому, а також підвищити зацікавленість усіх учасників аграрного сектору в забезпеченні продовольчої безпеки країни.

Список використаної літератури:

1. Щуревич Л.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №10. С. 101-105.
2. Дергачев В.А. Новые формы международной экономической регионализации. Економічні інновації. 2014. Вип. 57. С. 111-126
3. Гриник І.В. Проблеми і перспективи наукового забезпечення трансферу інновацій в АПК. Методичні підходи створення інновацій та трансферу об'єктів інтелектуальної власності у агровиробництво / під ред. В.П.Ситника, В.В.Кириченка. Х., 2008. С. 16-20.
4. Лайко П.А. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК – вимоги часу. Економіка АПК. 2007. №12. С.85-91.
5. Khodakivska O. V. Ecologization of agrarian production: modern challenges and perspectives of development. Економіка АПК. 2015. № 5. С. 43–47
6. Закон України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» №1877-15. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T041877>
7. Саблук П. Т. Інноваційна модель розвитку аграрного сектору економіки України та роль науки в її становленні. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2011. № 2. С. 200-208.

Ignatenko V. The system of institutional support for mechanisms of state support for the development of the agrarian sector

The article presents the components of institutional support mechanisms of state support for the development of the agrarian sector. The methods proposed in the article to support the processes of state support, the regulation of state support for the development of the agrarian sector will intensify the positive effect. For the high-quality functioning of the agricultural sector, the permanent operation of such a volume of assets is required, which would ensure the compensation of costs and the receipt of profits sufficient for both simple and expanded production (this can be performed on the basis of additional mechanisms of state support for the agricultural sector in a direction that includes the state of the state economy and the food market, the characteristics of the activities of producers in the agrarian sector and the solvent demand of users of food products). A separate classification of the principles of state support for the development of the agricultural sector is proposed. When building the author's group of characteristics, we were guided by the studied specific features of the agrarian sector, such as: the functioning of subjects of agrarian activity on a specific resource – plots of land; formation of the most important resource for society – food products; close dependence on natural and climatic factors, which activates the high level of riskiness of the industry; significant fluctuations in prices and, accordingly, profits in the agricultural sector, etc. The system of institutional support for mechanisms of state support for the development of the agrarian sector is presented. Studying the institutional environment of processes of state support for the development of the agrarian sector, we distinguished two components: the internal (endogenous) and external (exogenous) environment. It has been proven that the rational application of the tools of the processes of state support for the development of the agrarian sector will provide an opportunity to obtain high productivity in the production of the agrarian sector, as a result of competitiveness in the domestic and foreign markets.

Key words: agricultural sector, state support, mechanisms, institutional support, principles, system.